

УДК 371.132

**САМОРЕАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ**

Рибалко Л.С., Коломієць О.В.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

У статті доведено можливості самореалізації студентів під час громадянського і патріотичного виховання, які є особливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців. Розглянуто самореалізацію студентів як виявлення позитивних намірів, поглядів, суджень стосовно звичаїв, традицій країни, в якій вони проживають. Розкрито напрями формування громадянської позиції студентів, виховання патріотизму як особистісної якості людини.

Ключові слова: формування, майбутні фахівці, громадянські якості, громадянська позиція, патріотизм, професійна підготовка.

**САМОРЕАЛИЗАЦИЯ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ
ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ ПОЗИЦИИ**

Рыбалко Л. С., Коломиец А. В.

В статье доказаны возможности самореализации студентов во время гражданского и патриотического воспитания, которые являются особенной составляющей профессиональной подготовки будущих специалистов. Рассмотрена самореализация студентов как проявление положительных намерений, взглядов, суждений относительно привычек, традиций страны, в которой они живут. Раскрыты направления формирования гражданской позиции студентов, воспитания патриотизма как личностного качества человека.

Ключевые слова: формирование, будущие специалисты, гражданские качества, гражданская позиция, патриотизм, профессиональная подготовка.

THE SELF-REALIZATION OF STUDENTS IN THE PROCESS OF FORMATION OF CIVIL POSITION

Rybalko S. L., Kolomiets A. V.

The article shows the possibilities of self-realization of students in the civil and Patriotic education, which are a special part of professional training of future specialists. Considered self-realization of students as identify positive intentions, attitudes, opinions about the customs and traditions of the country in which they live. Reveals the direction of the formation of citizenship, Patriotic education as personal qualities of the person.

Key words: the formation of the future specialists, civil quality civil position, patriotism, training.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Сучасні суспільно-політичні та соціально-економічні трансформації поставили перед вищими навчальними закладами України якісно нові вимоги щодо організації навчального процесу, науково-дослідницької та виховної роботи, які виходять з принципу наближення педагогічної освіти до нагальних виробничих проблем та інтересів сучасної української держави в цілому.

Актуалізація проблеми громадянського і патріотичного виховання студентської молоді зумовлена традиційно високим ступенем громадської активності студентства в державотворчих процесах, розбудові інститутів правової держави, які є невід'ємними атрибутами сучасного громадянського суспільства. Громадянське і патріотичне виховання завжди виступали одним з головних елементів духовної свідомості підрастаючого покоління, що визначає в цілому домінантні риси існування людини в соціуму, виступаючи наріжним каменем суспільно-політичного, історико-культурного та правового життя особистості.

Згідно з теоретичними положеннями загального вихованого процесу, метою громадянського і патріотичного виховання є створення засад для системної і цілеспрямованої діяльності щодо виховання молоді людини – громадянина, патріота України, готового самовіддано розбу-

довувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій української національної культури. Здійснення системного громадянського і патріотичного виховання є однією з головних складових національної безпеки України, особливо в сучасних умовах військового протистояння на Сході України.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання відповідної проблеми, виокремлення її характеристика актуальних питань проблеми, яким присвячується стаття. У проведених дослідженнях [1-3] акцентовано на необхідності забезпечення мотивації студентів на оволодіння громадянськими цінностями, знаннями про суть громадянськості та патріотизму, способи їх виявлення, уміннями громадянської поведінки й стійкої позиції, активної участі в громадській діяльності.

У дослідженні слід виокремити актуальні питання проблеми, яким присвячується стаття, а саме: усвідомлення студентами значущості громадянського і патріотичного виховання школярів, виявлення потреби у формуванні власної стійкої громадянської позиції, дотримання морально-етичних правил поведінки у повсякденному житті, активна участь у поза навчальних виховних заходах, громадській діяльності.

Формулювання мети (завдань) статті – розкрити значущість самореалізації студентів під час громадянського і патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням здобутих результатів. Першочерговими завданнями в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди є створення повноцінних умов для оптимального задоволення нагальних потреб студентської молоді в інтелектуальному та духовному розвитку, всебічне забезпечення вимог вітчизняної освіти в галузі багатопрофільної підготовки висококваліфікованих кадрів, широкомасштабне впровадження загальноєвропейських освітніх стандартів, виховання справжнього громадянина – патріота незалежної Вітчизни.

Одним із пріоритетних напрямів організації виховної роботи на природничому факультеті є активне формування в молодій людині відчуття патріотизму, любові до власної Вітчизни та рідного краю, стійкої громадянської позиції. Відзначимо, що патріотичне виховання покликане виховувати в молоді високі моральні ідеали, почуття відповідальності за Батьківщину. Відомо, що основні риси громадянина формуються в молодому віці під впливом загальнонародних цінностей, у взаємодії особистості з суспільством, яке на кожному етапі репрезентують родина, школа та різноманітні колективи.

Загальний сенс патріотичного виховання полягає у систематичному цілеспрямованому впливі на свідомість, волю та поведінку молоді з метою формування цілісної громадянської позиції людини, що ґрунтується на високих морально-етичних ідеалах, цілях, переконаннях та норм поведінки, самосвідомості особистості.

Процес формування патріотизму спрямований на підготовку молоді до активного громадського життя через різні форми та методи навчання. Як відомо, однією з основних форм позанавчальної діяльності та виховання студентів є групова, яка дозволяє здійснювати виховний вплив на студентів через колектив. Виховний вплив через колектив дозволяє якісно забезпечити цілеспрямований виховний вплив на особистість що значно підвищує його ефективність та результативність.

Патріотизм є багатоаспектним поняттям, фундаментальною духовно-моральною якістю, світоглядною і психологічною характеристикою особистості, духовно-моральним принципом її життєдіяльності. Він базується на системі знань, почуттів, понять, переконань, діяльності і визначає ставлення людини до себе, своєї родини, свого народу й Батьківщини, їх історії і духовно-культурних надбань, готовність до праці в ім'я процвітання народу і країни.

У виховній роботі куратори студентських груп намагаються дотримуватись принципів єдності активних та інтерактивних методів виховання, досягаючи їх інтеграції в кожному окремому виховному національно-патріотичному заході. Відзначимо, що в організації позанавчальної роботи зі студентською молоддю викладачі широко використовують такі методи, як екскурсія, бесіда, диспут, круглий стіл, вікторина, рольова гра, конференція, «відкрита трибуна», що безпосе-

редньо пов'язані з тематикою національно-патріотичного виховання. Як довів досвід, такі форми позанавчальної роботи користуються значною популярністю серед студентства, свідченням чого є їх активна участь в організації та проведенні даних заходів.

Під час проведення аудиторних занять у студентів постійно виховується бережливе ставлення до природи та нетерпиме ставлення до тих, хто завдає їй шкоди, проводиться формування екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, розвивається відчуття відповідальності за природу як національне багатство та основу життя на Землі. У студентських групах створюється атмосфера емоційної захищеності, тепла, любові, взаєморозуміння, чуйності, доброзичливості. Студенти беруть участь у патріотичних заходах факультету та університету; беруть участь у волонтерському русі, організують збір і передачу матеріальної допомоги пораненим військовим у шпиталі м. Харкова.

Так склалися обставини в Україні, що ті, хто кілька років назад вважали патріотичне виховання зайвим гаянням часу – зрозуміли, що тільки країна з патріотичним населенням в наш час має право на існування. Не буде патріотів – не буде країни. З чого ж складається патріотизм молоді людини?

З любові до своїх «коренів» - до своїх рідних, до свого роду. Коли людина цікавиться – хто були і чим займалися її предки. Коли людина починає розуміти, що їй є чим пишатися в історії своїх дідів – вона і сама будує своє життя так, щоб її потомкам не було соромно за її життя. Це закладається підсвідомо в поведінку людини і робить її вчинки кращими. Цей пункт ще чекає свого опрацювання в кураторській роботі в групі в найближчі часи.

З пізнання природи своєї малої Батьківщини і любові до неї. Коли людина починає вивчати природу околиць свого села, міста вона розуміє її красу і неповторність. Красу і неповторність річки, де малюками купались з друзями і батьками; лісу, де гуляли з дівчатами і хлопцями; полів, через які йшли до сусіднього села, садків, де збирали яблука, інколи ще недостиглі ... Особливо це притаманне саме знавцям природи, якими повинні стати наші студенти. Для опрацювання цієї теми студенти, кафедри ботаніки вивчають рослини і рослинність околиць

Харкова і порівнюють їх з природою околиць свого населеного пункту в своїх індивідуальних завданнях на 1-2 курсі, курсових роботах на 3 курсі і дипломних роботах.

З розповіді про свою Батьківщину, її звичаї, пісні, прапор, гімн, про її людей. Традиційно на природничому факультеті відбувається свято «Дружба народів», на якому студенти з України і студенти з Туркменії представляють традиційні наряди двох країн, пісні, танці. Лунають гімни двох країн і усі студенти встають, кладуть руку на серце, що й свідчить про єдність дружніх народів, повагу до людини, її національної належності.

З відповідальності за тих людей нашої Батьківщини, які потребують нашої допомоги. Волонтерство – ознака нашого часу, характерна риса сьогоденної України. Для справжніх патріотів непотрібна «показуха» і тому ми не все знаємо, але серед наших студентів є численні випадки здавання крові, візитів до дитячих домів, пожертв для вимушених переселенців. Однією з таких дій, яка випадково стала відомою, була закупка і передача фруктів і цукерок для новорічних подарунків у Харківський військовий госпіталь.

Виховання патріотизму вчитель проводить на власному прикладі. Тому важливо за повсякденними викладацькими клопотами не забувати про те, що на нас дивляться очі студентів. Наша поведінка складатиметься з дрібниць. Наприклад, коли урочисто звучить гімн України неприпустимо балакати і сміятись, а треба віддати дві хвилини для шани Батьківщини.

Не останньою ознакою патріотизму є повага до національної символіки і національних традицій. Це і жовто-блакитні кольори прапора України, які ще з пару десятків років тому, у радянські часи, були майже під забороною. Це і традиційні для України вишиванки, і навіть поширені серед молоді зачіски.

На кожному святі, що організують наші студенти звучать українські народні і сучасні пісні, вірші, присутні кольори прапора, елементи традиційного святкового українського одягу.

З досвіду відзначимо про, що патріотизм студентів необхідно формувати на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у галузі

політики, освіти, науки, культури і спорту. Потрібно розповідати студентам про важливість знання законів України, бо саме вони будуть формувати майбутнє країни, виправляти помилки, тому так важливо виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь. Потрібно намагатись донести до свідомості студентів об'єктивної оцінки ролі українського війська в українській історії, спадкоємності розвитку Збройних Сил у відстоюванні ідеалів свободи та державності України і її громадян, формування психологічної та фізичної готовності молоді до виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави, підвищення престижу і розвиток мотивації молоді до державної та військової служби.

Під час відвідування гуртожитку, проводячи зустрічі зі студентами, кожен раз підкреслюється важливість толерантного ставлення до студентів із інших країн та ознайомлення та залучення студентів-іноземців до традицій українського народу. Підкреслюється необхідність бережного ставлення до культури рідної мови, важливість бути її носієм та пропагандистом. Патріотичне виховання проявляється й в зацікавленості творчістю видатних українців (музикантів, художників, скульпторів, архітекторів, ландшафтних дизайнерів, художніх колективів). Як вчителі біології та хімії, студенти повинні знати самі та поширювати знання про рослинний та тваринний світ України та важливість бережного ставлення до нього. Зі студентами проводиться круглий стіл на тему «Традиції українців на кожен день», під час якого студенти поділяються власним досвідом та розповідають про традиції, що підтримуються в їх родинях, намагаються встановити їх коріння та значення у повсякденному житті. До Всеукраїнського дня бібліотек проводиться конференція за темою «Наші герої у творчості українських та туркменських поетів та письменників» із залученням студентів Туркменістану.

Зі студентами проводиться круглий стіл патріотичного спрямування до дня соборності України. На брейк-конференції до Всесвітнього дня боротьби із раковими захворюваннями питання збереження здоров'я розглядаються з позицій здорового способу життя українців.

Розгляду пропонуються національні страви та автохтонні рослини, які мають імунокорегуючу дію та застосовувались ще нашими предками. Так, прослідкували зв'язок між поколіннями та значенням збереження українських традицій не зважаючи на вплив нових тенденцій. Постійно проводяться екскурсії, в тому числі й віртуальні по найцікавішим куточкам Харківщини та України.

Висновки і перспективи подальшого пошуку з означеної проблеми. Таким чином, системний підхід до організації та проведення позанавчальної громадської і патріотичної роботи сприяє формуванню у студентської молоді високої духовності, почуття громадської відповідальності та обов'язку перед Батьківщиною. Патріотизм виявляється в безпосередній любові до своєї Батьківщини, рідної мови, виконання своїх обов'язків, збереженні та поширенні традицій, бережному ставленні до оточуючого середовища, проявах загальнолюдських цінностей. **Перспективним** є участь вітчизняних студентів у міжнародних проектах, які виховують позитивне ставлення до надбань українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Панчук А.П. Громадянське виховання студентів педагогічних університетів у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» [Текст] / А.П. Панчук. – К., 2012. – 19 с.
2. Рибалко Л.С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» [Текст] / Л.С. Рибалко. – Х., 2008. – 42 с.
3. Сипченко В.І. Громадянська позиція майбутнього вчителя (теоретичний аспект) / В.І. Сипченко // Педагогические издания / е-журнал «Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития» / Архив номеров / Выпуск №1 [2008] <http://intellect-invest.org.ua/>